



LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Satversmes tiesas tiesnešu

Sanitas Osipovas un Kaspara Baloža atsevišķās domas

lietā Nr. 2014-12-01

„Par Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likuma 3. panta 1. un 2. punkta, 4. panta 1. punkta un 5. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”

Rīgā

2015. gada 3. jūlijā

1. Satversmes tiesa Rīgā 2015. gada 19., 27. un 29. maijā un 4. jūnijā atklātās tiesas sēdēs izskatīja lietu Nr. 2014-12-01 „Par Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likuma 3. panta 1. un 2. punkta, 4. panta 1. punkta un 5. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”. 2015. gada 3. jūlijā Satversmes tiesa pasludināja spriedumu minētajā lietā (turpmāk – Spriedums), nolemjot atzīt minētās Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likuma normas (turpmāk – apstrīdētās normas) par atbilstošām Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 105. pantam.

2. Mēs piekrītam Spriedumā norādītajam, ka Satversmes tiesai (turpmāk arī – tiesa), vērtējot īpašuma tiesību ierobežojumu, kas izriet no nodokļa maksāšanas pienākuma, jāņem vērā likumdevēja rīcības brīvība (*sk. Sprieduma 18.2. punktu*). Tomēr Saeimas izmantotās rīcības brīvības apjomam ir jāatbilst Satversmē noteiktajam. Nodokļu tiesībās, līdzīgi kā citās tiesību jomās, valstij ir pienākums gan ievērot, gan aizsargāt, gan arī nodrošināt personas tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 7. punktu*).

Uzskatām, ka Satversmes tiesa, neraugoties uz nodokļu jomā ievērojamo konstitucionālās kontroles specifiku, nedrīkst nepamatoti pašierobežoties, kad tā pārbauda nodokļa atbilstību Satversmei. Diemžēl Spriedumā nav vērtēti vairāki Pieteikumu iesniedzēju argumenti, kuriem bija nozīme lietas izspriešanā. Piemēram, Satversmes tiesa ir norobežojusies no Pieteikumu iesniedzēju argumentiem par subsidētās elektroenerģijas nodokļa (turpmāk arī – SEN) radīto ekonomisko slogu. Tāpat uzskatām, ka Spriedumā izmantotie argumenti un vērtēšanas metodoloģija nav ļāvusi pietiekami pārlicināties par to, vai apstrīdētās normas ir samērīgas un vai tās atbilst tiesiskās paļāvības principam.

3. Pieteikumu iesniedzēji norādīja, ka SEN pēc būtības ir nevis nodoklis, bet gan subsīdiju samazināšanas instruments (*sk. Sprieduma 2.4. punktu*). Ar šāda subsīdiju samazināšanas instrumenta jeb mehānisma palīdzību valsts mēģinot veikt subsidētās elektroenerģijas ražošanas reformu. Arī pieaicinātā persona Jānis Grasis pauda viedokli, ka likumdevēja mērķis ir nevis ieturēt nodokli, lai nodrošinātu valstij ienākumus, bet gan samazināt komersantiem obligātā iepirkuma ietvaros izmaksājamo samaksu par iepirkto elektroenerģiju (*sk. Sprieduma 11. punktu*). Informācija par SEN kā „eksotisku nodokli” vai nodokli, kuram faktiski nav fiskālas dabas, ir lietas materiālos (*sk., piemēram, lietas materiālu 20. sēj. 146. lpp.*), taču nav izvērtēta Spriedumā.

Saskaņā ar Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likuma 9. pantu SEN tiek ieturēts, atskaitot tā summu no elektroenerģijas ražotājam piešķirtajām subsīdijām pirms to izmaksas. Atbilstoši likuma „Par nodokļiem un nodevām” 1. pantā ietvertajai legālajai definīcijai nodoklis ir ar likumu noteikts obligāts periodisks vai vienreizējs maksājums valsts budžeta vai pašvaldību budžetu (pamatbudžeta vai speciālā budžeta) ieņēmumu nodrošināšanai un valsts vai pašvaldību funkciju finansēšanai.

Uzskatām, ka Satversmes tiesai Spriedumā vajadzēja sniegt argumentētu atbildi uz jautājumu, vai SEN ir nodoklis likuma „Par nodokļiem un nodevām” izpratnē vai par nodokli nosaukts subsīdiju samazināšanas instruments. Ja SEN

pēc būtības nav nodoklis, tad likumdevējs nebauda tikpat plašu rīcības brīvību, kāda tam piemīt, nosakot personām nodokļa maksāšanas pienākumu. Šādā gadījumā Satversmes tiesai Spriedumā būtu jāizmanto citāda metodoloģija un rūpīgāk jāizvērtē saudzējošāku līdzekļu esamība.

Spriedumā norādīts, ka alternatīvu risinājumu izvēle ir likumdevēja politiska izšķiršanās, kas nav izvērtējama ar konstitucionālās kontroles metodēm. Līdz ar to izraudzītie līdzekļi esot nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšanai (*sk. Sprieduma 20. punktu*). Tātad Satversmes tiesa faktiski atzinusi, ka līdzekļu izvēle nodokļu jomā nav pakļauta konstitucionālajai kontrolei.

Satversmes tiesas praksē atkarībā no izskatāmās lietas rakstura ir vairāk vai mazāk vērtēti personas pamattiesības saudzējošāki līdzekļi. Nodokļu lietās, kur šā izvērtējuma robežas ir šaurākas, Satversmes tiesai jānoskaidro vismaz tas, vai likumdevējs ir apsvēris apstrīdēto normu alternatīvas. Piemēram, spriedumā lietā Nr. 2014-11-0103 „Par Dabas resursu nodokļa likuma 3. panta pirmās daļas 1. punkta „f” apakšpunkta, 19.¹ panta un Ministru kabineta 2014. gada 14. janvāra noteikumu Nr. 27 „Grozījumi Ministru kabineta 2007. gada 19. jūnija noteikumos Nr. 404 „Dabas resursu nodokļa aprēķināšanas un maksāšanas kārtība un kārtība, kādā izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam” tiesa pārbaudīja, vai likumdevējs ir apsvēris šajā lietā apstrīdēto normu alternatīvas (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 25. punktu*). Izskatāmajā lietā taisītajā Spriedumā ir pieminēti vairāki Pieteikumu iesniedzēju norādītie alternatīvie līdzekļi, taču tiesa nav pārbaudījusi, vai likumdevējs vispār ir apsvēris apstrīdēto normu alternatīvas.

4. Mēs uzskatām, ka Satversmes tiesa, pārbaudot īpašuma tiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajam mērķim, nav pietiekami izvērtējusi SEN radīto slogu Pieteikumu iesniedzējiem, lai gan pati, atsaucoties uz savu

līdzšinējo praksi, ir pamatoti norādījusi, ka tai jāvērtē, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam (*sk. Sprieduma 21. punktu*).

Satversmes tiesa ir aprakstījusi labumu, ko sabiedrība gūst no SEN. Turpretī indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarītais zaudējums Spriedumā raksturots vispārīgi, norādot, ka nodoklim nav konfiscējoša rakstura un tas nerada maksātnespējas draudus Pieteikumu iesniedzējiem. Tiesa arī norādījusi uz SEN piemērošanu kā terminētu pasākumu.

Uzskatām, ka Satversmes tiesai, ievērojot izskatāmās lietas sarežģītību un ekonomiska rakstura argumentu nozīmi tajā, vajadzēja vērtēt arī SEN ekonomisko ietekmi uz Pieteikumu iesniedzējiem. Īpašuma tiesību ierobežojumu, ko rada nodokļa maksāšanas pienākums, raksturo naudā izsakāmi ekonomiskie rādītāji. Nodokļu tiesību jomā juridiskie un ekonomiskie aspekti ir cieši saistīti. Uz maksātnespējas draudiem, ko Pieteikumu iesniedzējiem jau šobrīd rada SEN maksāšanas pienākums, norādīja paši Pieteikumu iesniedzēji, kā arī pieaicinātā persona J. Grasis (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 46. lpp, 22. sēj. 115. lpp.*).

Satversmes tiesa Spriedumā atzinusi: nav pamata izdarīt secinājumu, ka tieši SEN piemērošana būtu uzskatāma par nesamērīgu slogu nodokļa adresātiem vai radītu maksātnespējas draudus Pieteikumu iesniedzējiem (*sk. Sprieduma 21.3. punktu*). Taču šim apgalvojumam Spriedumā nav sniegts pietiekams pamatojums.

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa ir nepamatoti norobežojusies no ekonomisku apsvērumu vērtēšanas. Līdz ar to Spriedumā trūkst pārliecinošas argumentācijas tam, ka sabiedrības gūtais labums būtu lielāks par Pieteikumu iesniedzēju tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

5. Lietās par nodokļa maksāšanas pienākuma atbilstību tiesiskās paļāvības principam Satversmes tiesa normatīvā regulējuma atbilstību Satversmes 1. pantam ir vērtējusi kopsakarā ar Satversmes 105. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 13. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2010-59-01 4. punktu*). Arī izskatāmajā lietā taisītā Sprieduma 14.2. punktā Satversmes

tiesa ir norādījusi, ka apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. pantam tā vērtēs kopsakarā ar Satversmes 105. pantu. Tomēr turpmākajā Sprieduma argumentācijā apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 1. pantam pēc būtības nav vērtēta.

Satversmes tiesa nav pietiekami izvērtējusi Pieteikumu iesniedzēju argumentus par apstrīdēto normu atbilstību tiesiskās paļāvības un tiesiskās noteiktības principiem. Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka viņiem ar Ekonomikas ministrijas izdotajiem administratīvajiem aktiem ir piešķirtas elektroenerģijas pārdošanas tiesības, kā arī noslēgti līgumi ar akciju sabiedrību „Enerģijas publiskais tirgotājs” (*sk. Sprieduma 14.1. punktu.*). Tātad Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu ir cieši saistītas ar paļāvību uz to, ka līgumos noteiktās saistības tiks pildītas un tie saņems līgumos noteikto samaksu par obligātā iepirkuma ietvaros pārdoto elektroenerģiju.

Viens no Pieteikumu iesniedzēju argumentiem ir tas, ka valsts pati tos aicinājusi iesaistīties elektroenerģijas ražošanā, tostarp no atjaunojamiem energoresursiem, un šim nolūkam investēt līdzekļus. Valsts esot radījusi šai komercdarbībai labvēlīgu vidi, uz noteiktu laiku garantējot subsīdijas. Ja nebūtu valsts radītās labvēlīgās vides, Pieteikumu iesniedzēji nebūtu ieguldījuši līdzekļus minētajā jomā. Pieteikumu iesniedzēji iesaistījušies elektroenerģijas ražošanā, jo paļāvušies uz tiesiskās noteiktības principu, kuram jānodrošina tiesiskā stabilitāte. Pamatojoties uz tiesību normām, Pieteikumu iesniedzēji plānojuši savu komercdarbību, piedalījušies konkursos, lai iegūtu tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju valsts obligātā iepirkuma ietvaros. Kad Pieteikumu iesniedzēji ieguvuši tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju valsts obligātā iepirkuma ietvaros, to tiesības sācis aizsargāt tiesiskās paļāvības princips, atbilstoši kuram persona var paļauties uz jau iegūtu tiesību saglabāšanu.

Tātad izskatāmajā lietā nozīme ir tam, ka Pieteikumu iesniedzēju tiesiskā paļāvība nebija abstrakta, bet gan pamatojās konkrētās garantijās, ko valsts tiem bija sniegusi katram individuāli. Satversmes tiesa Spriedumā tikai vispārīgi norādījusi, ka SEN ir pilnīgi jauns nodoklis un komersantam nevar

veidoties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka valsts nodokļu sistēma netiks mainīta tādā veidā, kas varētu negatīvi ietekmēt tā saimniecisko darbību (*sk. Sprieduma 21.3. punktu*). Līdz ar to Satversmes tiesa, izdarot secinājumu par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. pantam, nav ņēmusi vērā tiesisko situāciju, kādā atrodas Pieteikumu iesniedzēji.

Sanita Osipova

Kaspars Balodis